

Teie 09.04. 2026 nr
Meie 27.04. 2026 nr /e-kirjas/

Riigikogu põhiseaduskomisjon

Täname võimaluse eest esitada märkusi Riigikogu menetluses oleva kohtute seaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse (kohtumenetluse kiirendamine) eelnõu 854 SE kohta.

Kohtute esimehed ja kohtudirektorid on ühisel seisukohal, et seni planeeritud eelarvevahenditega ei saa täita kõiki kõnealuse eelnõu järgi kohtutele Justiits- ja digiministeeriumilt (JDM) üleantavaid kohtuhalduse ülesandeid. Leiame, et kavandatud kohtuhaldusmudeli tõhus rakendamine eelnõus ja seletuskirjas kirjeldatud viisil pole võimalik, mistõttu toimuks eelnõu vastuvõtmine liialt kiirustades ja tekitaks kohtusüsteemile põhimõttelisi probleeme. Ka Riigikohus on varem sellele eelnõule antud tagasisides osutanud, et valitud lahenduse puhul ei ole kohtutele tagatud kohtuhalduse ülesannete täitmiseks vajalikud eelarvevahendid.

Küll aga tuleks kiires korras menetleda samas eelnõus sisalduvaid kohtumenetluse seadustike muudatusi, mille eesmärk on suunatud kohtute koormuse vähendamisele ja kohtumenetluste kiirendamisele.

Praeguse eelnõu seletuskirjas on üleantavate rahaliste vahendite kohta öeldud, et *Muudatusega ei viida ministeeriumist KHTsse üle konkreetseid ametnikke või ametikohti, st kohtusüsteemile lähivad üle ülesanded ja ressursid 350 000 eurot aastas (eelnõu seletuskiri p 7.1.3, lk 153).*

Kohtute haldamise nõukoda (KHN) toetas 19.–20.09.2024 toimunud istungil esimese ja teise astme kohtute haldamise Justiitsministeeriumist lahti sidumist ning riigieelarve seaduse tähenduses põhiseaduslikuks institutsiooniks ümberkorraldamist. Minister andis sel istungil lubaduse leida 350 000 eurot funktsioonide ülevõtmiseks. Selleks hetkeks oli arutatud ainult haldusfunktsioonide ülevõtmist käsitlevat eelnõu ja ministri lubatud rahasumma ei hõlmanud täielikku eraldumist JDM-st, sh eelarve iseseisvust. Kohtud ise hindasid sel hetkel lisarahastuse vajaduseks 462 000 eurot lisa püsikulu (T. Erebi sõnavõtt KHN-is, lk 15). Ühine arusaamine oli, et kogu IT arenduse funktsioon (v.a n-ö targa tellija roll) jääb JDM-i. Täielik eraldumine JDM-st ja eelarveline iseseisvus toob kaasa veel lisakohustusi, millega kohtud esialgu ei arvestanud.

Erinevalt eelnõu varasemast versioonist on praegu Riigikogu menetluses olevas eelnõus muu hulgas ette nähtud, et JDM-i asemel saavad kohtute infosüsteemi (KIS) vastutavateks töötajateks kohtuasutused. Eelnõu seletuskirja lk-l 47 on märgitud, et 2027. a eelarve ettevalmistamise käigus tehakse valikud, millises vormis hakkab kohtuhaldusteenistus asendada JDM-i KIS-i ja transkriptsioonisüsteemi SALME haldamise ja arendamise rahastamisel. Eelnev tähendab, et eelnõu praeguses menetlusetapis ei ole mistahes kindlust, kuidas eelviidatud rahastamine toimuma hakkab. Kohtute tööks hädavajalike infosüsteemide arendamise rahastamiseks puudub jätkusuutlik kate.

Lisaks leiame sedagi, et eelnõu seletuskirjas toodud kohtusüsteemile üleminevad ülesanded (lk 55, tabel 4) ei ole loetletud ammendavalt. Kohtute seaduse kehtiva redaktsiooni § 39 lg 1 kohaselt hallatakse esimese ja teise astme kohtuasutusi kohtute haldamise nõukoja ja Justiits- ja digiministeeriumi koostöös. Lõige 4 sätestab, et kohtuhaldus peab tagama võimaluse sõltumatult õigust mõista, õigusemõistmiseks vajalikud töötingimused, kohtuteenistujate piisava väljaõppe, õigusemõistmise kättesaadavuse. Täna on suur osa kohtute haldamisega seotud ülesandeid kohtutele üle antud, kuid sellega ei ole kaasnenud nende täitmiseks vajalike eelarvevahendite üleandmist. Seda tunnistab ka JDM ise (eelnõu seletuskiri lk 152).

Riigikogu menetluses oleva eelnõu kohaselt antakse üle järgnevad õigusemõistmist toetavad teenused ja ülesanded, mille valdkondlik kompetents ja kohtute ülene korraldus kuulub siiani JDM-i pädevusse:

- personalitöö juhtimine ja koolitused, sh I ja II astme kohtunike konkursside korraldamine;
- eelarvete koostamine;
- kinnisvarahalduse juhtimine, sh rahastamiskavad, üürilepingud jm;
- turvalisuse juhtimine;
- kriisijuhtimine;
- avalikud suhted ja kommunikatsioon, rahvusvahelised suhted;
- kantselei kodukord, andmete kvaliteet;
- arhiivitöö;
- kohtukorralduse arendus ja analüüs, sh töökoormusmetoodika;
- IT-juhtimine

Kohtusüsteemis tuleb nimetatud funktsioonid koondada juhtimisvaldkondadesse, millest iga valdkonna juht tagab valdkondliku kompetentsi rakendamise kohtutes. Valdkonnajuhte on 5–6. Valdkonnajuhtide aastane tööjõukulu *ca* 3800-eurose palga juures on 366 077 eurot. Selle kulu kandmiseks vajalike vahendite üleandmist kohtutele ei ole eelnõu seletuskirjas ette nähtud. Ometi ei saa ilma nende kuludeta nimetatud ülesandeid tõhusalt täita.

Lisaks lähevad eelnõu kohaselt kohtutele üle järgnevad senised JDM-i ülesanded:

- KHN-i istungite korraldamine;
- veebilehtede haldamine (juristaitab.ee, lapsesõbralik menetlus, eestkostja teejuht);
- kohtujuhtide nõupäevade korraldamine;
- kohtute inimkesksemaks muutumusi projektide juhtimine;
- koostöö korraldamine teise asutuste/organisatsioonidega (ümarlauad, töögrupid);
- osalemine Euroopa kohtute võrgustiku (EJTN) töös osalemine;
- Balti Kohtuhalduse võrgustiku töös osalemine;
- massilisest sisserändest põhjustatud hädaolukorrale reageerimise võimekuse tõstmise toetamine I ja II astme kohtutes;
- menetlusdokumentide kättetoimetamise postihanke korraldamine.

JDM on varem hinnanud, et seniste tegevuste maht vastab 3,08 ametikohale, seega on 3100 euro suuruse keskmise palga juures aastane tööjõukulude maht 153 303 eurot.

Seega on esimese ja teise astme kohtute haldamise funktsioonide ülevõtmisega kohtutel vaja tööjõukulude püsieelarvet mahus 519 380 eurot.

Targa tellija funktsiooni sisustamise ja IT arenduse ülevõtmisega seonduvalt on vaja luua kohtute IT-teenistus, kuhu peaks kuuluma vähemalt IT-juht (palk arvestatud valdkonnajuhtide eelarvesse), 4 tootejuhti keskmise palgaga 4000 eurot, 2 andmeanalüütikut keskmise palgaga 3000 eurot ja IKT-koordinaator (olemas). IT-teenistusega seoses on kohtutel vaja täiendavat tööjõukulude püsieelarvet mahus 353 232 eurot.

Eelviidatud kulud ei sisalda uue kohtute infosüsteemi (KIS) arendamist, mille maksumus pole praegu veel teada, kuid see võib kujuneda seni teadaoleva põhjal umbes 12 miljoni euro suuruseks. Ka selle investeeringu vajalike vahendite osas on kohtusüsteemil vaja kindlust.

Lugupidamisega

(allkirjastatud digitaalselt)

Kristjan Siigur, Tallinna Ringkonnakohtu esimees

Mario Truu, Tartu Ringkonnakohtu esimees

Liina Naaber-Kivisoo, Harju Maakohtu esimees

Toomas Talviste, Pärnu Maakohtu esimees

Kaupo Kruusvee, Tallinna Halduskohtu esimees

Priit Kama, Viru Maakohtu esimees

Marek Vahing, Tartu Maakohtu esimees

Ene Andresen, Tartu Halduskohtu esimees

Hans Moks, kohtudirektor

Tiina Ereb, kohtudirektor